

OPTIMIZAREA VALENTELOR LIBERALE ȘI SOCIALE ALE COMPETENȚELOR: REFLECȚII ÎN CONTEXTUL EDUCAȚIEI CONSTRUCTIVISTE

Liliana POSTĂN, dr.

Catedra Pedagogie și Metodica Învățământului Primar,
Universitatea de Stat din Tiraspol

Rezumat. Articolul propune o perspectivă de analiză structurală a competențelor în contextul paradigmei constructiviste a învățării și pune în valoare modelul quadratic al competenței (Delors). Susținem că, acest model echilibrează acțiunile „pragma” și „axia” ale persoanei competente într-o economie competitivă și o societate coezivă și moderează abordarea liberală a educației prin introducerea unității de competență *a învăța să fii împreună cu alții*. Analizând succint unele teze ale constructivismului, constatăm că, prin cele două direcții de cercetare - cognitivă și socială, teoreticienii modelului constructivist deliberează între abordarea *centripetă* și *centrifugă* a învățării în raport cu elevul. Bazându-ne pe studii și date statistice, afirmăm că, extinderea elementelor constructive ale competenței *de la a ști spre a ști să fii împreună cu...* atestă deficitul competențelor sociale, manifestate non-internet de către generațiile digitalizate, dar și fortificarea rolului atitudinilor și conturarea *suportului valoric al competenței*.

Cuvinte-cheie: competențe, abordare trinivelară și quadratică a competențelor, constructivism, educație constructivistă, valențe liberale și sociale ale competențelor.

OPTIMIZATION OF LIBERAL AND SOCIAL VALUES OF COMPETENCIES: REFLECTIONS IN THE CONTEXT OF CONSTRUCTIVE EDUCATION

Abstract. The article proposes a perspective of structural competence analysis in the context of the constructivist paradigm of learning and highlights the quadratic model of competence (Delors). We claim that this model balances the „pragma” and „axia” actions of a competent person in a competitive economy and a cohesive society and moderates the liberal approach of education through the introduction of the competence unit *learn to be together with others*. Looking briefly over some constructivism theses, we ascertain that through those two social and cognitive research directions, the theoreticians of the constructivism model deliberate between the *centripetal* approach of learning in relation with the student and the *centrifugal* one. Based on studies and statistical data, we claim that the extension of the constructive elements of the competence *to learn to know to be together with* certifies the lack of social competencies, which are non-internet manifested by digitized generations, also the strengthening of the attitudes role and the outlining of *the value support of the competence*.

Key-words: competencies, three levels and quadratic approach of competencies, constructivism, constructivist education, liberal and social valences of competencies.

Problema finalităților procesuale ale educației, formulate în termeni de competențe, ca resurse (individuale și colective) de atingere a misiunii educației la nivel de sistem, [1, art.5] este abordată din variate perspective de către conceptori de politici educaționale, elaboratori de curricula, angajatori, cercetători [5].

Pedagogii își construiesc demersurile curriculare după modelul trinivellar de formare a competenței – *cunoaștere, aplicare, integrare*.

Angajatorii discută despre un triunghi al competenței, format din unități *profesionale, funcționale și sociale* (OECD, 2000): acțiunea autonomă și reflexivă

(interacțiunea cu mediul fizic și social, adoptarea de decizii, elaborarea proiectelor individuale etc.); utilizarea interactivă a instrumentelor și mijloacelor (limbaj, modele de cunoaștere, instrumente tehnice etc.); participarea și funcționarea în grupurile sociale eterogene (dezvoltarea relațiilor interpersonale, sociale etc.)

Alte proiecții ale competențelor le regăsim în cadrul Memorandum-ului privind Educația Permanentă al Comisiei Europene (Lisabona, 2000) unde sunt enunțate „noi competențe de bază pentru toți”: capacități în domeniul tehnologiei informației, alfabetizare digitală; deprinderi și abilități în domeniul limbilor străine; cultură tehnologică; abilități antreprenoriale; competențe sociale.

Delors, (2000) în raportul cu privire la educație realizat pentru UNESCO, pune în discuție nevoia consolidării a celor patru piloni ai educației pentru secolul XXI: *a învăța să știi, a învăța să faci, a învăța să muncești împreună cu alții, a învăța să fii.*

Un loc special în cadrul analizelor efectuate se rezervă competențelor de învățare de ordin înalt, competențelor cross curriculare: gândire critică, rezolvare de probleme etc. [Apud 9].

Perspectiva de analiză structurală a competențelor, în contextul paradigmei constructiviste a educației, este determinată de reflecțiile noastre asupra modelului quadratic al competenței (Delors), care echilibrează acțiunile „pragma” și „axia” ale persoanei competente într-o economie competitivă și o societate coezivă și moderează abordarea liberală a educației prin introducerea unității de competență *a învăța să muncești/fii împreună cu alții.*

Constructivismul prin cele două direcții de cercetare - cognitivă și socială, deliberează între abordarea *centripetă* și *centrifugă* a învățării în raport cu elevul.

Constructivismul cognitiv abordează cunoașterea la dimensiunea individuală (Eugen Noveanu, 1999), astfel, individul își va crea modele, scheme mentale care se modifica prin asimilare și acomodare. El învață descoperind, având contact direct cu realitatea, căutând soluții, experimentând, greșind. Construirea realității apare ca rezultat al activității pe care o desfășoară elevul singur, sub îndrumarea discretă a profesorului, bazându-se pe efortul de asimilare și acomodare al acestuia. Acest tip de învățare centripet este orientat spre formarea/dezvoltarea la elevi a unităților de competență *a ști, a ști să faci*, înscriindu-se în cerințele liberalismului european referitoare la faptul că „libertatea trebuie definită în raport cu omul ca individ, nu cu grupuri sociale tratate distinct de indivizii care le alcătuiesc” [3, p. 43].

Constructivismul social, bazat pe teoria proximei dezvoltări a lui L. S. Vîgotski își propunea să demonstreze natura psihologică și socială a conștiinței, geneza socială a psihicului uman, fiind un concept centrifug, care implică o componenta de interacțiune a omului cu mediul, în cursul căreia se transformă și subiectul [8]. Practica de cooperare socială se realizează, în special prin formarea/dezvoltarea unităților de competență *a ști să fii, a ști să fii împreună cu...*

Evolutiv, epistemologia constructivistă abordează modelele liberal și social de dezvoltare și interacțiune a omului cu realitatea individuală, socială și economică: de la „construcția” propriei cunoașteri prin experiență, la însușirea instrumentelor de acțiune și de gândire prin practica de cooperare socială.

Interacțiunea didactică constructivistă, se sprijină, cel puțin, pe două teorii validate, pe larg, de practica educațională: Teoria lui Piaget asupra genezei și mecanismelor gândirii, denumită Teoria Operațională, și Teoria ZPP (zona proximei dezvoltări) a lui Vîgotski.

Într-o manieră sintetică, mediile constructiviste de învățare au următoarele caracteristici:

- oferă reprezentări multiple ale realității,
- evită simplificarea excesivă și reprezintă complexitatea lumii vii,
- pune accent pe solicitările autentice în contexte semnificative,
- oferă medii de învățare naturale și bazate pe cazuri concrete,
- încurajează reflecția critică asupra experienței,
- permite construirea cunoștințelor în funcție de conținut sau context,
- permite construirea în colaborare a cunoștințelor.

Mediile învățării constructiviste favorizează și sinergizează formarea/dezvoltarea integrată a valențelor liberale și sociale ale competențelor în funcționalitatea lor quadratică: *a ști, a ști sa faci, a ști sa fii, a ști sa fii împreună cu...* Mișcarea valorilor dinspre societate spre individ și vice-versa, contribuie la umanizarea omului, prin care acesta devine nu doar un profesionist, dar și o ființă socială, morală. Această devenire (transformare) este un proces complex care include două componente: interiorizarea și socializarea (E.Durkheim). Interiorizarea este mișcarea valorilor dinspre societate spre individ, dinspre exteriorul spre interiorul ființei sale; iar socializarea este mișcarea dinspre individ spre societate.

Extinderea elementelor constitutive ale competenței *de la a ști spre a ști să fii împreună cu...* atestă deficitul competențelor sociale, manifestate non-internet de către generațiile digitalizate, dar și fortificarea rolului atitudinilor și conturarea *suportului valoric al competenței*.

Rezultatele unui studiu recent asupra implicării tinerilor pentru o schimbare socială pozitivă în Republica Moldova indică asupra deteriorării referențialului valoric al tinerilor din Moldova. Studiul atestă un grad ridicat de intoleranță în rândul tinerilor față de grupurile minoritare considerate „diferite”, o stare de spirit dominată de pesimism și nemulțumire printre tineri și un nivel redus de participare, inclusiv pe piața muncii [Apud 10].

De exemplu, populația inactivă de 15 ani și peste a constituit, în anul 2017 57,8% din totalul populației de aceeași categorie de vârstă, iar ponderea tinerilor NEET a constituit 29,3% din numărul total de tineri cu vârsta de 15-29 ani [4].

Starea de trecere, de tranziție de la un sistem politic centralizat la unul democratic, care durează în Republica Moldova circa 25 de ani, a generat o derută valorică a populației. Din punctul nostru de vedere, pragmatismul concurențial, economic orientat, implementat în societate și în educație, a devenit o pseudovaloare, care amplifică deruta valorică a adulților și alimentează nivelul de scepticism al tinerilor și copiilor, în raport cu seturile de valori non economice (sociale, culturale, creștine etc.). Aceste, dar și alte stări, generatoare de stări sociale de spirit, stau la baza neparticipării, absenteismului și anomiei sociale din Moldova.

Revenind la conceptual de socializare, susținut de E.Durkheim cu referire la valori, putem stabili că, actualmente, parcurgem concomitent starea de socializare și de re-socializare, ca proces de întipărire a unor moduri de gândire, simțire și comportamente diferite de cele interiorizate până acum de un individ. Este cazul societăților, care trec dintr-o cultură în alta, prin schimbarea grupului de apartenență (circa 1/3 din populația Republicii Moldova sunt migrați circulari sau pe termen lung) sau prin transformări sociale bruște, care antrenează schimbarea normelor și a valorilor pe care le interiorizăm pentru a fi capabili de un comportament performant [Apud 7].

Problema este sesizată de autorități, dar și de comunitatea cercetătorilor și educatorilor. Autoarea Irina Gîncu menționează în lucrarea sa de doctorat „Orientările valorice în formarea profesională” (2015) că, amploarea schimbărilor care au loc în societatea contemporană necesită noi configurații în profilul valoric al persoanei în scopul implicării ei active în viața socio-profesională și în obținerea performanțelor. Realitatea actuală scoate în evidență tot mai des exemple care ilustrează insuficiența unei baze valorice a subiectului atât în viața socială, cât și în activitatea profesională. Pentru unii dintre tineri, pseudovalorile și nonvalorile au devenit repere care le ghidează existența, aceștia apelând tot mai puțin la comunicare, înțelegere, negociere în soluționarea conflictelor [7, p.9]. Cercetătoarea consideră că, pentru formarea orientărilor valorice, procesul educațional trebuie să fie conceptualizat în baza unui referențial valoric (profesional) (n.n), determinat de cerințele integrării socio-profesionale.

Mai recent (2017), Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova a ieșit cu o inițiativă în vederea reconceptualizării disciplinei școlare „Educație civică” în „Educație pentru societate”- obligatorie pentru elevii din clasele gimnaziale și liceale [6].

Reflecțiile pe marginea valențelor liberale și sociale ale competențelor în contextul învățării constructiviste depășesc cadrul analitic al unui articol științific.

Considerând că, prin demersul educațional actual acordăm mai multă atenție tipului de învățare centripet, orientat spre formarea/dezvoltarea la elevi a unităților de

competență *a ști, a ști sa faci*, înscrise în cerințele liberalismului, **optăm pentru** redescoperirea valenței sociale a învățării sau a constructivismului social, reiterată și prin modelul quadratic al competenței (Delors, *Învățarea: Comoara lăuntrică (Learning: the Treasure Within)*): *a învăța să știi* - a dobândi instrumentele cunoașterii, *a învăța să faci* - a intra în relație cu mediul, *a învăța să conviețuiești* - a coopera, a participa la activități umane și, *a învăța să fii* - a avea autonomie, capacitate de decizie, autenticitate, responsabilitate personală și disponibilitate de a realiza un destin comun [2].

Concluzii

Analizând competențele în contextul paradigmei constructiviste a învățării, am susținut că, prin direcțiile sale de cercetare - cognitivă și socială, constructivismul deliberează între abordarea *centripetă* și *centrifugă* a învățării în raport cu elevul. Mișcarea valorilor dinspre societate spre individ și vice-versa, contribuie la umanizarea omului, prin care acesta devine nu doar un profesionist, dar și o ființă socială, morală. Am fundamentat supoziția cu unele teze ale lui Durkheim cu referire la formarea valorilor prin interiorizare și socializare.

Mediile învățării constructiviste favorizează și sinergizează formarea/dezvoltarea integrată a valențelor liberale și sociale ale competențelor în funcționalitatea lor quadratică: *a ști, a ști să faci, a ști să fii, a ști să fii împreună cu...*

Optând pentru modelul quadratic al competenței (Delors), susținem că, el echilibrează acțiunile „pragma” și „axia” ale persoanei competente într-o economie competitivă și o societate coezivă și moderează abordarea liberală a educației prin introducerea unității de competență *a învăța să muncești/fii împreună cu alții*.

Extinderea elementelor constitutive ale competenței *de la a ști spre a ști să fii împreună cu...* atestă deficitul competențelor sociale într-o societate cu profunde schimbări politice, economice și sociale, precum e cea din Moldova, dar și fortificarea rolului atitudinilor și conturarea *suportului valoric al competenței*.

Astfel, sprijinim prin acest articol, parcursul continuu al autorităților, cercetătorilor și educatorilor spre o învățare optimă pentru o viață decentă.

Bibliografie

1. Codul Educației al Republicii Moldova, 2014 / disponibil pe <http://lex.justice.md/md/355156/>
2. Delors J. Comoara lăuntrică – Raportul către UNESCO al Comisiei Internaționale pentru Educație în secolul XXI. Iași: Polirom, 2000. 236 p.
3. Filip E. Liberalism și dezvoltare. Principii pentru o educație liberală. Iași: Lumen, 2009. p. 43.
4. Forța de muncă în Republica Moldova: ocuparea și șomajul în anul 2017, disponibil pe: <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5957>.

5. Gremalschi A. Ghid practic de elaborare a curriculumului pentru învățământul profesional tehnic postsecundar și postsecundar nonterțiar. Chisinau, 2014.
6. <http://mecc.gov.md/ro/content/ministerul-monitorizeaza-implementarea>
7. Gincu I. Orientările valorice în formarea profesională. Teza de doctorat. USM, 2015. Disponibil pe www.cnaa.md/files/theses/2015/22705/irina_gincu_thesis.pdf
8. Noveanu E. Constructivismul în educație. În: Revista de Pedagogie, 1999, 7-12.p. 7-16, disponibil pe: <http://inovatie.numeris.com.ro/E.Noveanu-Constructivismul.pdf>
9. Potolea D., Toma S., Borzea A. Coordonatele unui nou cadru de referință al curriculumului național. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2012. Disponibil pe <http://documents.tips/documents/ghid-6-coordonate-ale-unui-nou-cadru-de-referinta-al-curriculumului-national.html>
10. Voicu O., Cojocariu V. Implicarea tinerilor pentru o schimbare socială pozitivă în Republica Moldova. Centrul pentru Inovare Publică, România, 2017. 28 p. <https://www.soros.md/files/publications/documents/Implicarea%20tinerilor%20>